

Bedreigde diersoorten herintroduceren?

Hans van den Bos

Moet je bedreigde diersoorten nu wel of niet herintroduceren?

Ten koste van wat? Mag je ze van verre halen of moeten ze inheems zijn?

Of gewoon wachten tot ze zelf terugkeren?

Allemaal vragen die de afgelopen tijd uiterst actueel zijn en binnenkort zal er zelfs de Raad van State weer over moeten gaan nadenken: mag het korhoen nu wel of niet worden uitgezet op de Veluwe. Misschien is zelfs het Nederlandse klimaat niet meer geschikt voor deze soort.

— Geert van Duinhoven

Zo'n jaar of tien geleden brak de discussie over herintroduceren voor de eerste keer in alle hevigheid los. Het Wereld Natuur Fonds wilde indertijd de zeearend weer terug halen naar Nederland. Natuurontwikkeling was een nieuw fenomeen en de aanhangers van die nieuwe filosofie wisten van geen ophouden. Alles moest kunnen, de natuur ging met stappen vooruit en met de zeearend zou het compleet zijn. Maar de zeearend weer terug naar Nederland halen, vond de rechter uiteindelijk een stap te ver. Ter geruststelling van de discussianten van toen: de afgelopen jaren zijn regelmatig zeearenden gesignaleerd in Nederland die hier op eigen kracht zijn gekomen en tegenwoordig hier ook in de zomer vertoeven. Wellicht hebben we binnenkort het eerste broedgeval in Nederland. De beroering had, achteraf gezien, dus niet gehoeven. De natuur loste het zelf wel op. Dat is waarschijnlijk anders bij de actuele discussie over het korhoen. Zowel in Brabant als op de Veluwe zijn plannen om deze prachtige vogel weer te herintroduceren. De Nederlandse korhoen-populatie schommelde in de loop van de twintigste eeuw tussen de 750 en 1500 hanen. Vanaf eind jaren zestig heeft zich een dramatische afname voorgedaan, van 450 hanen in 1976, 175 in 1980 en 60 in 1985 naar 36 in 1992. De laatste 'bolwerken' waren in de jaren negentig de Sallandse Heuvelrug en enkele heidegebieden in Midden-Brabant. De Veluwe, Drenthe en Noord-Limburg waren toen al geheel verlaten. In 2000 zijn nog veertien hanen geteld, in 2002 nog maar acht, allen op de Sallandse Heuvelrug. En dat is duidelijk te weinig voor een duurzame populatie. De oorzaken van deze achteruitgang zijn gelegen in de afname van het areaal heide en vergrassing van de restanten. Vanwege het ontbreken van geschikt akkerland in de omgeving van de heide is er in de winter te weinig voedsel. Mogelijk heeft het korhoen ook te lijden onder inteelt. Het soortbeschermingsplan van 1991 heeft de achteruitgang niet gestopt.

Gefokte vogels

Brabant heeft een korhoenplan geschreven en wil de komende jaren vooral eerst energie steken in het verbeteren van het habitat door onder andere het heidebeheer en cultuurlandbeheer aan te passen, door het ontwikkelen van bosranden, het tegengaan van verdroging en door het bevorderen van de rust in het terrein door zonering van recreanten.

Op de Veluwe is men al een stap verder. De Stichting Het Nationale Park De Hoge Veluwe wil proberen om het Veluwse Landschap van rond 1900 te herstellen. Op dat moment was volgens de stichting de diversiteit aan soorten het hoogst. En dat herstellen en beschermen lukt heel aardig vindt de stichting. Indertijd is de vogel uitgestorven, waarschijnlijk mede als gevolg van een verflakking van het landschap. Maar er zijn de afgelopen tijd extensieve wildweides aangelegd, in het Park gelegen akkercomplexen worden ecologisch beheerd, terwijl ook de landbouw rondom het Park, Deelerwoud en

vliegveld Deelen, veel extensiever en milieuvriendelijker geworden is. Kleine heidevlinder, zeldzame sprinkhaansoorten, tapuit, nachtzwaluw, heikikker en gladde slang, komen hier nog steeds of weer voor. En dus zijn de levenskansen voor korhoenders in en om het Nationale Park inmiddels weer veel gunstiger geworden, meent de stichting.

Kortom, het landschap is al geschikt maar om het heide- en stuifzandsysteem te completeren wil De Hoge Veluwe graag proberen om het korhoen weer te introduceren. Want het is een illusie om te denken dat het korhoen op eigen kracht vanuit andere gebieden de Veluwe zou bereiken. En dus is de enige oplossing het uitzetten van elders gefokte vogels. De stichting denkt dat het nodig is om jaarlijks zo'n honderd korhoenders uit te zetten gedurende tien jaar. Alleen dan zullen er voldoende kuikens overleven om een duurzame populatie in stand te houden. Inmiddels heeft het ministerie van LNV een ontheffing van de Flora- en faunawet verleend die nodig is voor dit project.

Raad van State over het korhoen

Net als bij de zeearend indertijd is ook nu weer de discussie losgebarsten over de vraag of dit nu wel de juiste weg is voor het natuurbeheer in Nederland. Uiteindelijk mondt dit soort discussies vaak uit in een soort morele stellingnames: 'ik vind dat het niet goed is', 'ik vind dat het moet kunnen'. Harde feiten die iets zeggen over de kans van slagen zijn er eigenlijk niet. Tegenstanders wijzen wel op de vele mislukte experimenten in West- en Midden-Europa waar de soort al heel vaak geprobeerd is uit te zetten.

De Faunabescherming heeft in ieder geval stappen ondernomen tegen de vergunningverlening door het ministerie van LNV. In mei dient het bezwaar bij de rechtbank in Amsterdam maar Harm Niessen, woordvoerder van de Faunabescherming, denkt dat ongeacht de uitslag, een van beide partijen wel naar de Raad van State zal gaan. Wat zijn de bezwaren van de Faunabescherming precies? Niessen: "Er zijn tenminste drie voorwaarden waar een introductie aan zou moeten voldoen maar waar dit project volgens ons niet aan voldoet. Eén, de soort moet verdwenen zijn. Dat is het korhoen niet, want hij komt nog steeds in Salland voor. Twee, de soort moet onmogelijk op eigen houtje kunnen terugkeren. Het staat helemaal niet vast dat hij niet van Salland naar de Veluwe kan. Onlangs is er nog een, weliswaar dood, exemplaar gevonden halverwege. Dat wil zeggen dat de soort zich wel degelijk verplaatst en van de ene naar de ander locatie wil gaan. Misschien lukt het nu nog niet, maar op termijn misschien wel. En voorwaarde drie is dat we moeten weten waarom de soort is verdwenen. En dat weet niemand: het landschap, vervuiling, genetische verarming? We weten het gewoon niet. Voor ons is dat dus voldoende reden om te zeggen dat de herintroductie geen goed idee is."

"En daar komt nog eens bij dat, net als bij de korenwolven

in Limburg (zie kader) er ontheffingen zijn aangevraagd, en waarschijnlijk binnenkort ook verleend, voor het afschieten van vossen. Voor de Faunabescherming is het onverteerbaar dat de ene soort wordt afgeschoten om daarmee te proberen de andere soort te redden.”

Klimaatsverandering

En dat doet een natuurliefhebber weer denken aan de discussie over de grutto. Want was het daar ook al niet zo dat het met de grutto, ondanks een zwaar beschermingsregime nog steeds slecht zou gaan vanwege de bejaging door vossen? En dus is het tijd om maar eens te rade te gaan bij Frank Berendse, hoogleraar Natuurbeheer aan de Wageningen Universiteit. Wat moeten we in Nederland nu doen met dit soort natuurbescherming waar de ene soort het moet afleggen omdat we een andere willen beschermen en wat moeten we met bijna uitgestorven soorten? Kosten wat kost bewaren? Of moeten we gewoon accepteren dat soorten verdwijnen vanwege klimaatsveranderingen, zoals Berendse onlangs in de Telegraaf suggereerde?

Berendse: “Areaalgrenzen van soorten zijn geen statische grenzen. Je ziet dat ook aan bijvoorbeeld de kraanvogel die in Nederland de laatste jaren broedt en zelfs in Engeland al voorkomt. Of het mooiste voorbeeld wat mij betreft de klein zilverreiger die zich twintig jaar geleden vooral in de Franse Camarque ophield maar zich sinds 1994 definitief in Nederland heeft gevestigd. Voor de kleine zilverreiger

zijn vooral strenge winters heel beperkend. Maar omdat de winters in Nederland niet meer te koud zijn, kan deze soort hier gedijen. Wij hebben enkele jaren geleden zelf onderzoek gedaan naar plantensoorten en wij kwamen tot de conclusie dat de afgelopen twintig jaar de 188 warmteminnende plantensoorten, die ons land rijk is, gemiddeld met tachtig procent zijn toegenomen, inclusief een prachtige soort als de bijenorchis.”

Maar als een soort het moeilijk heeft of dreigt uit te sterven, weten we natuurlijk niet of klimaatsverandering de oorzaak is. Berendse: “Er zit dan natuurlijk altijd een heel complex aan oorzaken achter en dus kun je daar weinig met zekerheid over zeggen. Ik denk dat de beste strategie blijft om te proberen een geschikt habitat te creëren op een zo groot mogelijk areaal. Als dat habitat dan geschikt is, zullen de bijbehorende soorten vanzelf wel volgen als het klimaat geschikt is. En wacht vervolgens maar af wat er gebeurt, laat de natuur maar spannend, onvoorspelbaar zijn.”

Ooievaar

“Maar klimaatsverandering of niet, ik vind dat we de laatste tijd wel wat te veel gekke dingen doen in het natuurbeheer. We weten bijvoorbeeld dat er al zo’n 3000 korhoenders zijn uitgezet in Europa maar die hebben het allemaal niet gehaald. Moeten wij het dan ook nog een keer proberen? En dan ontstaat er nog een probleem na de herintroductie. Op de Veluwe mogen straks de vossen worden afgeschoten omdat

Frank Jordan

Hans van den Bos

we van die hele dure korhoendes hebben uitgezet. Dat vind ik niet zuiver. En wat doen we als de haviken op de hoenders gaan jagen? Ik ben er faliekant tegen als haviken worden afgeschoten om daarmee de korhoenders te redden. Ze zullen nooit zeggen dat ze iets tegen haviken hebben, maar het wordt toch moeilijk als je voor een paar honderdduizend euro korhoenders hebt uitgezet en die worden lekker gegeten door haviken. Dan wil ik nog wel eens zien of ze dat zomaar laten gebeuren. Datzelfde geldt voor de grutto's. Het blijkt dat zelfs de ooievaars een belangrijke predator zijn van de grutto-jongen. Dan ga je toch zeker niet die ooievaars afschieten? En die hamsters in Limburg worden stuk voor stuk opgegeten door de vossen die immers precies weten waar de hamsters zitten. Ik denk dus dat de natuurbescherming zich niet wanhopig moet richten op een enkele soort, maar vooral aandacht moet hebben voor het verbeteren van het gehele habitat.”◆

Geert van Duinhoven

Hoofdpijndossier voor Veerman: de korenwolf

Ook de herintroductie van de beroemde korenwollen in Limburg verloopt niet goed. Ten eerste is de samenwerking tussen ministerie van LNV en de Stichting Das&Boom opgezegd omdat de organisaties het oneens waren over de opzet van het hele project. Daarnaast blijkt het ook nog eens slecht te gaan met de hamsters zelf. Zo wordt een groot deel van de dieren opgegeten door vossen. Volgens minister Veerman is de predatie van hamsters door vossen, maar ook door verwilderde katten, loslopende honden, marterachtigen en roofvogels, in 2004 inderdaad relatief hoog. De sterfte door predatie bedroeg circa 90% van de totale sterfte. Van deze sterfte door predatie werd 2/3 door vossen veroorzaakt. “In de huidige situatie van herintroductie is een hoge sterfte door predatie een probleem wanneer deze vroeg of net in het voortplantingsseizoen plaatsvindt. In een dergelijke situatie worden er weinig jongen geboren en heeft de predatie een vertragende werking op de ontwikkeling van een duurzame hamsterpopulatie. Vooralsnog moet dit niet worden gezien als factor die het welslagen van het project in gevaar brengt omdat door het nemen van gerichte maatregelen het mogelijk is de predatiedruk te beperken,” aldus Veerman in een brief aan de Tweede Kamer over deze kwestie.

Veerman schrijft verder vervolgens dat door het “tijdelijk en zeer gericht afschieten van vossen in en in de onmiddellijke nabijheid van de uitzetgebieden, alsmede het plaatsen van rasters om loslopende honden uit de reservaten te weren. Ook door aanpassing van het hamster-akkerbeheer kan het aantal predatoren van de hamster (met name vos en marterachtigen) worden beperkt. De predatoren worden niet zozeer aangetrokken door de aanwezigheid van hamsters, maar vooral door de aanwezigheid van andere prooidieren, zoals veldmuizen en wormen. Ik verwacht dat in de nabije toekomst de situatie van een duurzame hamsterpopulatie de hamsters in een groter gebied en veel meer verspreid zullen voorkomen. In die situatie zullen de hamsters minder snel door predatoren worden gevonden als in de huidige situatie, waardoor naar verwachting de predatie ook zal afnemen.”